

שיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת תצוה תשע"ה

אהרן ומשה - מול המן הרשע

לבו הנקי של אהרן הכהן

הקב"ה מצוה את משה רבינו: "וְנָתַתָּ אֶל חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת הָאוּרִים וְאֶת הַתְּמִים, וְהָיוּ עַל לֵב אֶהֱרָן" (שמות כה, ל). אומרים חז"ל: "בְּשֹׁכֵר וְרֹאֵף וְשֹׁמֵחַ בְּלִבּוֹ" (שם ד, יד), זכה לחושן המשפט על לבו" (שבת קלט, א). כלומר, בשכר זה שאהרן ראה את משה רבינו בא להוציא את ישראל ממצרים וְשֹׁמֵחַ בלבו, בשכר זה זכה לחושן המשפט על לבו.

ונשאלת השאלה: מה הדבר המיוחד שעשה כאן אהרן? הרי כל אדם היה שמח במצב כזה! אדם פוגש את אָחִיו לאחר שישים שנה שלא ראה אותו, בנוסף לזה האח בא עם בשורות נפלאות, שפרעה יקבל בקרוב מה שמגיע לו, ואנו נצא ממצרים, נקבל תורה ונבוא אל ארץ זבת חלב ודבש, מי לא ישמח על פגישה כזו? גם אדם פחות מאהרן היה שמח! מדוע א"כ מגיע לאהרן שכר על כך?

התשובה לשאלה זו כתובה ברש"י. כשהקב"ה שולח את משה להוציא את ישראל ממצרים, משה עומד ומתנוכח עם הקב"ה במשך שבעה ימים (רש"י שמות ד, ט), בנסיון לפטור את עצמו מן השליחות. איך ניתן להבין זאת? הרי המצב במצרים הוא נורא! פרעה משעבד את ישראל בעבודת פרך, "שוחט תינוקות ישראל ורוחץ בדמם" (רש"י שם ב, כג), משה היה צריך לרוץ ולמלא את השליחות המוטלת עליו כמה שיותר מהר! במקום זה, הוא עומד ומתנוכח עם ה' במשך שבעה ימים, בנסיון להפטר מן השליחות. למה? אומר רש"י: "לא היה רוצה ליטול גדולה על אהרן אחיו, שהיה גדול הימנו, ונביא היה" (רש"י שם ד, ט). "אמר משה: עד שלא עמדתי, היה אהרן מתנבא להם שמונים שנה... ועכשיו אני בא להם בתחום אָחִי, שיהא מִיִּצְרָיִם?"! (תנחומא שמות ס"ו כד) אהרן גדול ממשה בשנים (שמות ז, ז), הוא גם נביא, הוא מנהיג את ישראל במצרים ונושא את סבלם במשך כל השנים בהן יושב משה בנחת במדין, ולפתע יבוא משה ויקח ממנו את כל הגדולה - הרי זו פגיעה נוראה באהרן! לכן הוא מסרב ללכת. "שָׁלַח נָא פִּיִּד תְּשַׁלַּח" (שם ד, יג), רק לא אותי! אומר לו הקב"ה: "וְרֹאֵף וְשֹׁמֵחַ בְּלִבּוֹ" "לא כשאתה סבור, שיהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה" (רש"י שם, יד). הלב של אהרן נקי לגמרי מקנאה ומקפידא. רק שמחה תהיה לו, ללא כל תרעומת או צער, אפילו לא בלב. כי אהרן לא חושב כלל על עצמו. אין לו שום עצמיות ושום רצון לעצמו. אם לכלל ישראל טוב לצאת ממצרים, והמנהיג הטוב ביותר עבורם הוא משה, אז אהרן שמח במנהיגותו של משה, ולא מצטער כלל על אבדן המנהיגות שלו.

זהו הלב הנקי שראוי לתת עליו את חושן המשפט. הרי השאלה שנשאלת בחושן המשפט ע"י הכהן הגדול באה מצד בני ישראל, וגם התשובה שמתקבלת בחושן מיועדת לבני ישראל, לא לכהן הגדול באופן אישי, ואם כן ראוי שהחושן יהיה מונח על לב נקי כזה, שנושא את לב כל בני ישראל, ולבו הוא כלב כל ישראל. לב בלי עצמיות. אמנם לא רק אהרן לבש את החושן, אחריו היו עוד כהנים גדולים שלבשו את החושן, אבל כנראה שמהו ממידותיו של אהרן

הכהן עבר אליהם בירושה. אף אחד מהם לא הגיע לשלמות של אהרן, אבל בכל זאת, במידה מסוימת, הם ירשו מאהרן את הלב הנקי שלו. אלה שבאמת לא היו ראויים, החושן לא ענה אצלם (ע"י סוטה מת, ב). החושן עונה רק כשהכהן הגדול ראוי. כשהכהן הגדול אינו ראוי, לא יעזור שישאל בחושן.

"הִנֵּה מָה טוֹב וּמָה נְעִים שְׂבֵת אֲחִים גַּם יְחִיד"

והנה, לא רק אהרן נקי מאנוכיות באופן מוחלט, אלא גם משה כך. כמו שאהרן שמח בלב שלם כשטוב למשה, כך משה שמח בלב שלם כשטוב לאהרן. הפסוק אומר: "הִנֵּה מָה טוֹב וּמָה נְעִים שְׂבֵת אֲחִים גַּם יְחִיד. פֶּשֶׁמֶן הַטּוֹב עַל הָרֹאשׁ, יָרֵד עַל הַזָּקָן, זָקֵן אֶהְרָן שְׂיָרֵד עַל פִּי מְדוּתָיו" (תהלים קלג, ב). שואלים חז"ל: למה נֶאֱמַר כֵּן פְּעַמִּים 'זָקֵן'? "וכי שני זָקֵנים היו לאהרן? אלא כיון שראה משה את השמן יורד על זָקֵן אהרן, היה שמח כאילו על זָקֵנו יורד" (ויק"ר ג, ו) למרות שהכהונה היתה אמורה לצאת ממשה, והיא נלקחה ממנו ונמסרה לאהרן בגלל סירובו של משה ללכת למצרים (רש"י שמות ד, יד), משה לא מקנא באחיו כלל, ושמח במשיחתו לכהן כאילו הוא עצמו זה שנמשח.

שני האחים, גדולי ישראל, אוהבים זה את זה ודבוקים זה בזה בלי שום חציצה ובלי שום נגיעה עצמית. שניהם רוצים זה את טובתו של זה, ואת מה שטוב לקב"ה וטוב לישראל. זה מה שאכפת להם, לא על עצמם. לכן משה יכול לומר על עצמו ועל אהרן "וְנִתְחַנְנוּ מָה" (שמות טז, ז). מה פירוש "וְנִתְחַנְנוּ מָה"? - אין לנו שום עצמיות, ואיננו נחשבים לכלום. דוד המלך אומר על עצמו: "וְאֶזְכְּרֵי תוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ" (תהלים כב, ז). התולעת היא בריה חלושה מאוד, אך בכל זאת יש לה כח לעשות משהו. אברהם אבינו היה עוד יותר עניו, ואמר: "אֶזְכְּרֵי עֶפֶר וְאֶפְרָיִם" (בראשית יח, כז). עפר ואפר הם חסרי כל ערך וחשיבות, אינם יכולים לעשות כלום, אך בכל זאת, יש להם ממשות. אבל משה אומר "וְנִתְחַנְנוּ מָה". אפילו ממשות אין לנו. אין לנו שום רצון עצמי משלנו, חוץ מרצון ה'.

לבו השלם של אהרן הכהן

אבל לבו של אהרן לא רק נקי מנגיעות. הוא גם לב שלם מאד. אהרן שלם עם השכינה בכל מצב, ולעולם הוא אינו מהרהר אחריה. כשנפטרו שני בניו ביום שְׂמַחְתוּ - ביום בו נכנס לשמש בכהונה גדולה - "וַיִּדַם אֶהֱרָן" (ויקרא י, ג) הוא מקבל את גזרת ה', ואין לו שום תלונות.

בסוף ארבעים שנה, כשמשה רבינו טועה במי מריבה, ומכה את הסלע במקום לדבר אליו (ע"י רש"י במדבר כ, יא), נענש משה רבינו שלא להכנס לארץ ישראל, וגם אהרן נענש עמו בעונש זה (במדבר ט, יב). והנה, הפסוק אומר: "תִּמְיָד וְאוֹרֵיֶיךָ לְאִישׁ תְּסִיִּדְךָ, אֲשֶׁר נָסִיתוּ בְּמִסְפָּה תְּרִיבָהוּ עַל מֵי מְרִיבָה" (דברים לג, ח). "נסתקפת לו לבוא בעלילה. אם משה רבינו אמר שִׁמְעוּ נָא הַמּוֹרִים, אהרן ומרים מה

פלוני עולה עמו" (עי' רש"י במדבר כו, נד). גם להוסיף על ירושלים ועל העזרות - "אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא ואורים ותומים וסנהדרין של שבעים ואחד" וכו' (שבועות יד, א). הרי שלא מספיק לזה נביא, אלא צריך גם אורים ותומים.

בבית שני, למרות שהיה שם כהן גדול, אורים ותומים כבר לא היו, שהרי אחד מהדברים שחסרו בבית שני הוא אורים ותומים (ימא כא, ב)⁵. נביאים עוד היו בתחילת בית שני - חגי זכריה ומלאכי, מרדכי ואסתר - אבל אורים ותומים כבר לא היו. המדרגה הזאת של רוח הקודש, כבר לא השגנו כלל בבית שני. גם מזה נראה, שמדרגת אורים ותומים גבוהה ממדרגת הנבואה, ולכן אורים ותומים נסתלקו קודם שבטלה הנבואה.

רדיפת הכבוד של המן הרשע

ראינו עד כמה לבם של משה ואהרן נקי מאנוכיות. אין להם שום רצון עצמי, חוץ מרצון ה'. אך כמוכן, יש גם מצב הפוך. מצב, שאדם מרגיש רק את עצמו, ולא אכפת לו מאחרים כלל. אני, ואפסי עוד. מי שבלט במיוחד בדבר הזה, הוא המן הרשע. המן הרשע חושב רק על עצמו. לא חושב מה טוב לאחרים, רק מה טוב לעצמו. כשהמלך רוצה לתת כבוד למישהו - המן בטוח שהכונה אליו. שהרי "למי יִחַפֵּץ הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת יָקָר יוֹתֵר מִמֶּנִּי?... (אסתר ו, ו) וקשה לכאורה: אמנם המלך אחשוורוש "גִּדְּלָ אֶת הַמֶּן וַיִּנְשָׂאֵהוּ, וַיִּשֶׂם אֶת פָּסָאוֹ מֵעַל כָּל הַשָּׂרִים אֲשֶׁר אֵתוֹ" (שם ג, א), אבל בכל זאת, אולי המלך רוצה לתת מעט כבוד גם למישהו אחר? אמנם קשה להעלות על הדעת שהמלך רוצה לכבד דוקא את מרדכי היהודי, אבל גם אם לא את מרדכי, אולי את חרבונא, או את אחד השרים האחרים, או סתם מישהו אחר שעשה משהו טוב למלך. אבל לא! לא יתכן! "למי יִחַפֵּץ הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת יָקָר יוֹתֵר מִמֶּנִּי"? אין להעלות על הדעת כבוד למישהו אחר. רק אלי⁶.

זהו הניגוד הגמור ל"נִנְחַנּוּ מֶה". דורש לעצמו כבוד בלי גבול, ועושה עצמו אלוה (מגילה י, ב). הוא לא מרגיש שיש כאן קושיה: אם אתה אלוה, למה אתה הולך אל המשתה שעושה לך אסתר המלכה? וכי אלוה צריך לאכול ולשתות?! אלא שתאנת הכבוד של המן גוברת על שכלו. להיות מוזמן אל המלכה למשתה, רק הוא עם המלך והמלכה לבדם - אין לך כבוד גדול מזה! ואם כך, חייבים לנצל את ההזדמנות. לא שייך שלא לנצל הזדמנות כזו לקבל כבוד. ממילא הוא הולך אל המשתה, למרות שכל בר דעת מבין שזוהי סתירה לאלוהותו.

אבל יש גם איש אחד שלא כל כך מכבד את המן. "כָּל עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ פְּרָעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לְהֶמֶן... וּמִרְדֵּכִי לֹא יָכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה" (אסתר ג, ב) [לפי שעשה עצמו אלוה (רש"י שם)]. דבר כזה - המן לא יכול לסבול! "וַיִּרְא הֶמֶן כִּי אֵין מִרְדֵּכִי פְרָע וּמִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ, וַיִּמְלֵא הֶמֶן חֲמָה" (שם, ה). אמנם כל שרי המלך וכל העבדים כן משתחיים, אבל אם יש זקן אחד שלא משתחוה - זה לא מספיק להמן! יש כאן פגיעה בכבודו, ואי אפשר לעבור על כך לסדר היום! חשבתי, בפסוק "וַיִּרְא הֶמֶן כִּי אֵין מִרְדֵּכִי פְרָע וּמִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ", המלה "לו" מיותרת לכאורה, [שהרי אנו יודעים כבר למי צריכים להשתחוות. להמן]. אבל כנראה שהסבר הוא זה: אם המן היה רואה שמרדכי כלל לא משתחוה - אולי לא היה עושה מזה "עניין". הרי מרדכי כבר זקן מאד, וקשה לו להתכופף. אלא שהמן רואה, שב"מודים" (בחזרת הש"ץ) - מרדכי יודע יפה מאד להשתחוות! וכן בראש השנה וביום הכפורים, כשכולם כורעים ומשתחיים

עשו" (רש"י שם) כלומר, אהרן כלל לא חטא במי מריבה! הוא היה יכול לטעון, "למה מענישים אותי בגלל טעותו של משה"? אבל הוא לא טוען כלום. גם כאן, הוא מקבל את גזרת ה', ושותק.

חז"ל אומרים, שמשה רבינו התפלל תקט"ו תפילות (כמנין "ואתחנן") כדי להכנס לארץ ישראל (רב"ד יא, י). הוא לא הצליח לבטל את הגזרה לגמרי, אבל לפחות זכה לראות את הארץ (דברים לד, א-ד). והנה, על אהרן לא מצאנו שהתפלל להכנס לארץ ישראל. גם לא כתוב שזכה לראות את הארץ. למה לא התפלל על כך כמו משה רבינו? וכי לא רצה להכנס לארץ ישראל, או לפחות לראות אותה?! וביותר קשה, שהרי הגזרה על אהרן היתה בעלילה. רק בגלל שמשה נענש, נענש גם הוא עמו, כשבעצם מצד מעשיו היה ראוי שיכנס לארץ ישראל. מסתבר אפוא, שאם היה מתפלל על הדבר, היתה תפלתו מתקבלת. ואם כן קשה מאד: למה לא מוצאים שאהרן מתפלל להכנס לארץ ישראל?

חשבתי, אולי אהרן נוהג כך, כדי שלא לפגוע במשה רבינו. עשרות שנים חָפָה וצפה אהרן להכנס לארץ ישראל, ועל סף הכניסה אליה הוא מְנַתֵּר על שאיפתו, כדי לא להראות חלילה פגיעה במשה, שמשה לא נכנס לארץ ישראל ואהרן כן נכנס. אם משה לא יכנס לארץ ואהרן כן יכנס, יאמרו שאהרן גדול בדבר זה יותר ממשה רבינו. לכן, הוא לא פוצה את פיו. כמו ששתק בגזירה על מות בניו, כך הוא שותק גם כאן. משלים עם גזירת ה' ולא מתפלל. משה מתפלל מאות פעמים לזכות להכנס לארץ, עד שה' אוסר עליו להמשיך ולהתפלל עוד (שם ג, כו), ואילו אהרן נוהג להפך. הוא לא מנסה כלל להתפלל על כניסה לארץ. למה? - כדי לא לפגוע במשה. משה וְתָר על כל הכבוד והמעלות הרוחניות שה' רצה לתת לו, בשביל לא לפגוע באהרן (כפי שהזכרנו לעיל), ואהרן משיב לו כאן כגמולו, ומנתר על כל הרוחניות ועל כל מה שארץ ישראל יכולה לתת, כדי שלא לפגוע במשה רבינו. בלי משה, אהרן לא מסוגל להכנס לארץ ישראל³.

דרגת אורים ותומים - יותר מנבואה

כפי שראינו, לבו של אהרן הוא לב נקי ושלם מאד, ולכן זהו הלב שראוי לתת עליו את חושן המשפט, לקלוט באמצעותו את דבר ה' לעמו. אמנם יש עוד דרך לקבל את דבר ה', וזה ע"י הנביאים, אבל כנראה שהדרגה הנדרשת לנבואה איננה כמו הדרגה הנדרשת לאורים ותומים. הרי לנבואה - כל יהודי יכול להגיע, אם הוא ראוי לה. מה שאין כן לדרגת אורים ותומים - רק כהן מזרע אהרן יכול להגיע. מי שאינו מזרע אהרן, לא יכול להיות בדרגת אורים ותומים. הרי שדרגת אורים ותומים יותר גבוהה מדרגת נבואה⁴. כמו כן, אצל נביא - לפעמים ה' חוזר בו מהנבואה. אם הנביא ניבא דברים רעים, ה' לפעמים חוזר בו מהנבואה, כמו שהיה בנינוה. לעומת זאת, גזירת אורים ותומים - לא מתבטלת לעולם, כפי שאמרו חז"ל: "אף על פי שגזירת נביא חוזרת, גזירת אורים ותומים אינה חוזרת... למה נקרא שמן אורים ותומים? אורים - שמאירין את דבריהן. תומים - מששלימין את דבריהן" (ימא עג, ב). "משלימין את דבריהן", היינו שגזרתן אינה חוזרת (רש"י שם).

חילוק הארץ לשבטים - גם זה חייב להעשות דוקא ע"י אורים ותומים. אמנם יהושע הוא נביא, אבל נביא לא מספיק בשביל לחלק את א"י. צריך לזה גם את אלעזר הכהן הגדול עם האורים והתומים, כפי שמביא רש"י מהגמרא: "אלעזר הכהן היה מלוכב באורים ותומים, ואומר ברוח הקדש: אם שבט פלוני עולה [בגורל] - תחום

בגאותו המנופחת גורם לעצמו, שיובילו את מרדכי על סוס ברחוב העיר ויקראו לפניו, ושהוא עצמו יהיה זה שיצטרך לקרוא לפניו. כשהמן מגלה שהאיש "אֲשֶׁר הִמְלִיךְ חֲפִץ בִּיקָרוֹ" הוא מרדכי, ולא הוא בעצמו, הוא מנסה לשנות את הצעתו. מציע שיתנו למרדכי משהו אחר. אבל אז זה כבר מאוחר מדי. המלך לא מותר על ההצעה הראשונה (מגילה טז, א), והמן נאלץ להוליך את מרדכי על הסוס ברחובות העיר, ולקרוא לפניו: "כִּכָּה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר הִמְלִיךְ חֲפִץ בִּיקָרוֹ". ואת כל זה הוא גרם לעצמו, ברדיפת הכבוד שלו.

עיקר מצות פורים - לשמח את העניים

הדרך הזו, להרגיש רק את עצמי ולא את האחרים, מנוגדת לדרכם של משה ואהרן. ההפך מלב טוב, הלב של המן הרשע. הקב"ה עזר ונעשה נס, ומרדכי ואתר הביאו שמחה וששון ליהודים, אבל תיקנו שהשמחה הזאת היא לא רק שכל יהודי יאכל וישמח בעצמו, אלא שכל יהודי ישלח משלוח מנות לרעהו ויתן מתנות לאביונים. כי שמחה שרק אני שמח בה, זו שמחה של המן, לא שמחה שלנו. שמחה שלנו היא רק אם אני משמח גם את האחרים.

הרמב"ם בונה על יסוד זה חידוש גדול להלכה. הרמב"ם אומר: "מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים, מלהרבות בסעודתו וקְשִׁלוֹת מנות לרעהו". למה? - כי "אין שם שמחה גדולה ומפוארה, אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים" (פ"ב מהלכ' מגילה ה"ז). מתנות לאביונים היא תקנה עיקרית בפורים, יותר מ"משתה ושמחה", ואפילו יותר ממשלוח מנות, [שגם היא תקנה עבור אחרים, אך אינה מיוחדת לעניים]. שיהיה לך לב לדאוג לאחייך האביון, שגם לו תהיה אפשרות לשמוח בפורים.

הרמב"ם - בהלכות יום טוב - מתבטא בחריפות על מי שלא נוהג כך (ביו"ט). הרמב"ם אומר: "כשהוא אוכל ושותה (ביו"ט), חייב להאכיל לגר ליתום ולא אלמנה עם שאר העניים האומללים. ומי שנועד דלתות חצרו, ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו, ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש - אין זו שמחת מצוה, אלא שמחת כרסו... ושמחה כזו קלון היא להם, שנאמר: וְזִרְתִּי פָּרֵשׁ עַל פְּנֵיכֶם, פָּרֵשׁ חֲגִיכֶם" (רמב"ם הלכ' יו"ט פ"ו ה"ז-ח. הביאו המשנ"ב סי' תקכ"ט ס"ק י"ז). מסתמא גם בפורים זהו הגדר. מי שאוכל ושותה ולא דואג שגם עניים ומרי נפש יוכלו לשמוח - אין זו שמחת מצוה, אלא שמחת כרסו!... לא מספיק לשמוח לבד. חייבים לדאוג שגם עניים ומרי נפש יוכלו לשמוח. אמנם גם בשאר מצוות "כל ישראל ערבים זה בזה" (שבועות לט, א), וצריך לראות שגם אחרים יקיימו את המצוה, אבל לעומת שאר המצוות, ששם אין חיוב להוציא ממון בשביל לקיים את חובת הערבות, על שמחת פורים צריך להוציא ממון כדי שהעני יוכל לשמוח ביום טוב. [וכן ביו"ט]. וטעם ההבדל ההוא, כי במצוה זו, גם השמחה שלי איננה שלמה כל עוד ישנם יהודים שאינם יכולים לשמוח. לכן מוטל עלי להוציא ממון כדי לשמח את העני, כדי שהשמחה שלי תהיה שלמה - כשם שחובה עלי להוציא ממון עבור שאר מצוות המוטלות עלי. כמובן, איני יכול לפרנס ולשמח את כל עניי ישראל, אבל עד היכן שידי מגעת - עלי לדאוג שגם הגר והיתום והאלמנה ישמחו, כדי שגם השמחה שלי תהיה שלמה בפורים⁸. [וכן גם ברגל⁹].

אולי מותר לומר, שזה מה שמונח ביסוד הדין, שאכל אינו נוהג אבלותו ברגל, מפני ש"אֵתִי יַעֲשֶׂה דְרָבִים" (ושמחת בחגך) וְדַחֲי יַעֲשֶׂה דְיָחִיד (מצות אבלות) (מ"ק יד, ב). מה פירוש "יעשה דרבנים"?

בתפלה, גם שם הוא משתחוה יפה מאד. רק "לו" הוא לא משתחוה! "וַיִּבְרָא הָמֶן פִּי אֵין מְרַדְכִי פִרְעַ וּמִשְׁתַּחֲוֶה לּוֹ!" ממילא - "וַיִּמְלֵא הָמֶן חֲמָה".

נו, אז מה עושים? צריכים להעניש את הזקן הזה! אבל זה עוד לא מספיק להמן. "וַיִּכְדּוּ בְּעֵינָיו לְשַׁלַּח יָד בְּמֶרְדֵּכִי לְבָדוֹ" (שם, ו). זוהי נקמה קטנה מדי, להרוג רק את מרדכי. על פשע כזה, צריך ח"ו "לְהִשְׁמִיד לְהָרֵג וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים מִנְּעַר וְעַד זָקֵן טָף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד" (שם, ג). למה? כי יהודי אחד לא השתחוה לו! זה מי שרוצה את כל הכבוד לעצמו. לא חושב על אף אחד. לא על טף, לא על נשים, לא על אף אחד. רק על עצמו. אמנם הטף לא חטא כלום, אבל זה לא חשוב. גם אותם צריך להרוג. אם ישאר חלילה ילד יהודי אחד בעולם, יפגם כבודו של המן. אסור שח"ו ישאר ילד יהודי אחד בעולם. עד כדי כך הכבוד צריך להיות שלם ומושלם⁷. בנוסף לכך, צריך גם לתלות את מרדכי על העץ. ובשביל זה צריך עץ בשיעור חזון איש, גבוה חמישים אמה. בפחות מזה לא יוצאים ידי חובה. אין זה לפי כבודו של המן, אם מרדכי יהיה תלוי על עץ שהוא גבוה רק ארבעים אמה. צריך דווקא עץ גבוה חמישים אמה. עד כדי כך חושש המן לכבודו.

המן בעצמו גורם למפלתו

רדיפת הכבוד המופרזת של המן, היא זו שמביאה בסופו של דבר למפלתו. המלך שואל את המן: "מַה לַעֲשׂוֹת בְּאִישׁ אֲשֶׁר הִמְלִיךְ חֲפִץ בִּיקָרוֹ"? - המן בטוח שהמלך מתכוין אליו. נו, אז אפשר להציע שיתנו לו אלף שקלי זהב, או כפר אחד, או עיר אחת במתנה, אבל כל זה מעט מדי בשביל המן [שבאלו הכי היה עשיר גדול (שם ה, יא)]. ממילא, הוא מציע משהו בכיוון אחר: "בְּיָאוּ לְבוֹשׁ מְלָכוֹת". סתם לבוש יפה ומהודר לא מספיק. צריך דוקא "לְבוֹשׁ מְלָכוֹת". ולא סתם לבוש מלכות, אלא "לְבוֹשׁ מְלָכוֹת אֲשֶׁר לְבָשׁ בּוֹ הַמֶּלֶךְ". אם יארגו בגד שהוא דומה לבגדו של המלך, זה לא מספיק. צריך בגד שהמלך בכבודו ובעצמו לבש אותו. ומה עוד צריך? - "וְסוּסֵי אֲשֶׁר רָכַב עָלָיו הַמֶּלֶךְ". סתם סוס לא מספיק מכובד להמן. צריך דוקא סוס אשר רכב עליו המלך. ומה עוד? - גם את כתרו של המלך רוצה המן שילבישו על ראשו. "וַאֲשֶׁר נָתַן פֶּתֶר מְלָכוֹת בְּרֵאשׁוֹ". חז"ל אומרים, שבדבר הזה המן הלך קצת רחוק מדי. הוא שם לב, שאחשוורוש מתחיל כבר לעקם את האף. המן קולט את התגובה, ויורד מיד מן הרעיון של הכתר (עי' רש"י שם ו, ט). אבל על הסוס הוא לא מותר. צריך "סוס אֲשֶׁר רָכַב עָלָיו הַמֶּלֶךְ", "וְנָתַן הַלְבוּשׁ וְהַסּוּס [בלי הכתר, שויתרנו עליו] עַל יַד אִישׁ מִשְׁרֵי הַמֶּלֶךְ הַפְּרָתְמִים, וְהַלְבִּישׁוּ אֶת הָאִישׁ... וְהַרְפִּיבֵהוּ עַל הַסּוּס בְּרָחוּב הָעִיר, וְקָרְאוּ לְפָנָיו: כִּכָּה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר הִמְלִיךְ חֲפִץ בִּיקָרוֹ". לא מספיק שהכרוז העירוני או קצין צבא בחיר יוליך את הסוס, אלא דווקא אחד משרי המלך צריך לעשות זאת. הוא משפיל בזה את שרי המלך, אבל לא אכפת לו. כולם צריכים לראות, שאפילו שרי המלך הפרתמים מכריזים לפניו: "כִּכָּה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר הִמְלִיךְ חֲפִץ בִּיקָרוֹ". את פסגת הכבוד הוא רוצה. פחות מזה - זו פגיעה.

אומר לו אחשוורוש: אם כך, הרי אתה עצמך יכול להיות אחד מ"מְשָׁרְי הַמֶּלֶךְ הַפְּרָתְמִים"! לָךְ הַלְבוּשׁ אֶת מֶרְדֵּכִי הַיְּהוּדִי, וְהַרְכֵב אוֹתוֹ בְּרָחוּב הָעִיר עַל הַסּוּס. המן עצמו גורם אפוא לעצמו את העונש. אם היה מבקש שיתנו לו אלף שקלי זהב - המלך היה נותן למרדכי אלף שקלי זהב, ובזה היה מסתיים הענין. המן היה מתרגז קצת, אבל כבודו היה נשמר. אף אחד לא היה צריך לדעת מכל הענין. אבל המן

מלא ושלם, ללא שום חסרון. כי זוהי חובתו של כל יהודי, לדאוג שכל אחד מישראל יהיה שמח ביום טוב¹⁰, וכן בפורים.

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

אפשר לפרש, שהכוונה היא לעֲשֶׂה שכל ישראל חייבים בו. אבל אפשר לפרש עוד, שהכוונה היא, שְׁעֲשֶׂה זה אינו יכול להתקיים בשלמות אלא על ידי שכל ישראל יקיימוהו, ואם יהיה אחד מישראל שלא יקיימו, יחסר משהו מקיום העשה לכולם. זהו בדיוק המצב כאן. אם האבֵל ינהג אבלותו ברגל, יתבטל העשה של "וְשָׂמַחְתָּ בְּחֻגְךָ" לכולם, כי אין שמחת שום יהודי שלמה, כשיש יהודי אחד שיושב ומתאבל על קרובו. לכן, כדי שלא יתבטל העשה של "וְשָׂמַחְתָּ בְּחֻגְךָ" לכל ישראל, מוכרח העשה דאבלות של היחיד להדחות, כדי שיוכלו הרבים לקיים את העשה המוטל עליהם באופן

1. אמנם פיקוח נפש לא נדחה מפני עלבון של משהו שעלול להפגע - אם תהיה שרפה ח"ו, ויהיה ילד בתוך השרפה, אין כאן מקום ל"כבודים" מי ילך להוציא את הילד, הראשון שיכול צריך לקפוץ ולהוציא את הילד מהשרפה - אבל משה רבינו מבין, שגאולת ישראל ממצרים אמורה להיות גאולה נסית, ולא טבעית, ונס הוא נס שלם רק אם אין בו שום פגם ברוחניות. אם יש בו איזה פגם רוחני - זה לא נס שלם. ממילא, אם יש חשש לפגיעה באהרן, לא יתכן שזו תהיה יציאת מצרים המובחרת, ולכן הוא מסרב ללכת (שיחת מורנו הרב שליט"א לפרשת שמות תשע"ג).
2. אמנם הגר"ח מוולוז'ין זצ"ל כתב שהעיקר בְּזֹאת המדרגה הנוראה היה משה לבדו, ומה שכלל איתו את אהרן בזאת הבחינה היה מפני שתלונת בני ישראל היתה על שניהם, שהרי ישראל אמרו: "מי יתן מותנו ביד ה' בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם... כִּי הוֹצֵאתָ אֶת אֱמֹנֵנוּ אֶל הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְהַקְהִיל אֶת כָּל הַקָּהָל הַזֶּה בְּרַעֲב" (שמות טז, ג), ולכן הִשְׁיִבְם משה בלשון רבים: "וְנָתַתְּ נֹחַ מַיָּה כִּי תִלְיֵנוּ עֲלֵינוּ... לֹא עֲלֵינוּ תִלְוֶתְכֶם כִּי עַל ה'" ("נפש החיים" שער ג' פי"ג), אך גם הגר"ח הרי כתב רק, כי "העיקר בְּזֹאת המדרגה הנוראה היה משה לבדו", ומשמע שגם לאהרן היתה שייכות למדרגה זו, אך לא כמשה. וגם מסתבר, שמשה לא היה כולל את אהרן עמו בלשון זו, אלמלא שגם לאהרן היתה איזו שייכות עם מדרגה זו.
3. ובספר "מגלה עמוקות" על פרשת ואתחנן (אופן כ"ח) כתב, שאהרן לא ביקש להכנס לארץ, לפי שראה ברוח הקודש שנשמתו תתגלגל בעזרא הסופר, ועזרא הסופר הרי עלה מבבל ונכנס לא"י. ונרמז כל זה בפסוק "אֶהְרֶן הַפֶּה... הוּא עֲזָרָא - עֲלֵה מִבְּבֶל" (עזרא ז, ה-ו. ע"ש).
4. אמנם הרמב"ן כתב שמדרגת אורים ותומים היא "מדרגה ממדרגות רוח הקודש, והיא **למטה** מן הנבואה" (רמב"ן שמות כח, ל), וכן כתב רבינו בחיי (שם), וכן מבואר ברמב"ם (מור"ח כ"ב פמ"ה במדרגה השניה, ע"ש היטב מתחילת הפרק), וכן משמע מסדר הפסוק (שמור"א כח, ו), אך זהו רק באופן כללי, וכנראה שלמדרגת אורים ותומים היו בכל זאת כמה מעלות מיוחדות שנמצאות רק בה, ואינן נמצאות במדרגת הנבואה, וכפי שהרב שליט"א מבאר והולך כאן בדבריו.
5. רש"י פירש שאורים ותומים "הוא כתב שם המפורש שהיה נותנו בתוך כפֵלִי החושן, שעל ידו הוא מאיר דבריו ומתמם את דבריו. ובמקדש שני היה החושן, שאי אפשר לכהן גדול להיות מחוסר בגדים, אבל אותו השם לא היה בתוכו" (רש"י שמות כח, ל). וכן דעת הרב"ד (פ"ד מהל' בית הבחירה ה"א). אבל הרמב"ם סובר שהיו אורים ותומים בבית שני, אלא שלא היו נשאלין בהן, כיון שלא היתה שם רוח הקודש (רמב"ם שם, ובהל' כלי המקדש פ"י ה"י). וכן דעת התוס' (יומא שם). [ועי' בחי' מרן הגר"יז (הל' כלי המקדש שם) שבאר בדברי הרמב"ם, דאף בתחילת בית שני, שעוד היו שם נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי, ומן הדין היה אפשר לשאול אז באורים ותומים כי היתה עדין רוח הקודש, מ"מ לא היו האורים ותומים משיבים. וזהו אחד מהדברים שחסרו בבית שני. ואח"כ שבטלה הנבואה, אז מדינא כבר לא היה אפשר עוד לשאול באורים ותומים, דליכא רוח הקודש].
6. ה"שפת אמת" באמת תמה על המן: וכי מפני שאין לעשות יקר יותר ממנו, יחוייב מזה שכל הַיֵּקֶר ששואל המלך הוא עבורו? ! ויתרין, שהמן אכן לקח בחשבון שיתכן וכוונת המלך היא לאדם אחר. ואולם, מאחר שאת המן צריך לכבד יותר, א"כ את כל הכבוד שיעשו לאותו אדם, יצטרכו אחרים לעשות גם להמן, ואף יותר מכך! (שפת אמת, ליקוטים, מגילת אסתר)
7. ובשפת אמת פירש: "וַיִּבֶן בְּעֵינָיו לְשַׁלַּח יָד בְּמִדְבָּרָא לְבָדוּ, כִּי הִגִּידוּ לוֹ אֶת עִם מִדְבָּרָא". פירוש, כי הבין כי מרדכי יצא מן הכלל ללמד על הכלל כולו. ואפילו אם ימית את מרדכי, יהיה אחר במקומו בכח כלל יהודי. ולכן רצה לאבד את כל עם מרדכי (שפת אמת לפורים, תרנ"ג)
8. ואולי יש לדקדק כן מלשון הרמב"ן, שכתב על דברי הירושלמי "אין מדקדקין במעות פורים" (ירו' מגילה פ"א ה"ד), וז"ל: "אין מדקדקין בדבר לומר עני זה ראוי ועני זה אינו ראוי, אלא נותנין לכל, כדי שיהיו הכל שמחין עמנו, בין ראוי בין שאינו ראוי" (רמב"ן ב"מ עח, ב). דתיבת "עמנו" יתירה לכאורה. אלא ודאי כוונתו לומר, שהחיוב לשמח את העני בפורים הוא כדי שיהיה העני שמח עמנו. והיינו כמבואר כאן למעלה, שזהו דין בשמחה שלנו, שאין שמחתנו שלמה עד שיהיו כל הסובבים אותנו גם הם שמחים.
9. על פי יסוד זה - שיש חיוב ביו"ט לא רק לשמוח אלא לשמח גם את האחרים - יישב המהר"ם שיק את קושיית ה"שאגת אריה" על הרמב"ן. הדנה הרמב"ן כתב (סהמ"צ שורש א'), דחיוב אמירת הלל ביו"ט הוא מן התורה. דכיון שנתחייבנו בכל מיני שמחה ביו"ט, א"כ בכלל זה גם שנתחייב לשיר ביו"ט, וההלל הוא השירה (עי' ערכין י, ב). והקשה ה"שאגת אריה" (סי' ס"ט), דחיוב שמחה ביו"ט ענינו הוא שנעֲשֶׂה דברים המביאים וגורמים לשמחה, ובשירה הרי זה להיפך, שאין ההלל והשירה גורמים השמחה, אלא השמחה היא שגורמת לאדם לשיר, וכמו שכתב רש"י בערכין (יא, א): "אין אדם שר שירה אלא מתוך שמחה וטוב לבב". "אלמא, השמחה גורמת לשירה שתבוא אחריה, והיא קדמה לה, ולא השירה [קודמת] לשמחה" (לשון ה"שאגת אריה"). ות"י המהר"ם שיק, "דבודאי אין השירה באה אלא מלב שמח, כדברי רש"י הנ"ל, וממילא כבר לבו שמח קודם שאומר השירה. ומ"מ השירה גורמת ג"כ השמחה, לשמח את האחרים השומעים, שע"י יתלהבו גם הם לשמוח, וביו"ט המצוה עלינו לשמוח ולשמח גם אחרים עמנו, ושפיר איכא למימר כמ"ש הרמב"ן" (שו"ת מהר"ם שיק א"ח סי' קפ"ג). הרי שפירש, שמה שכתב הרמב"ן שחיוב הלל ביו"ט הוא מה"ת, הוא כדי שישמח בזה את האחרים, ולא מחמת חיוב שמחה הפרטי שלו. וכתב עוד, דלפ"ז "אמירת ההלל צריך שתהא בשמחה, בשמחת עצמו, ולעורר בשמחה לשמח גם אחרים". ע"ש.
10. ועי' "מנחת שלמה" (ח"א סי' י"ט ס"ק ב'), דמטעם זה מותר לבן א"י לבשל בחול המועד לצורך יו"ט שני של גלויות עבור אורח הבא מחו"ל, אע"ג דלבן א"י יו"ט שני של גלויות הוא יום חול גמור. דכיון שגם בני א"י חייבים להשתדל ולראות שבני חו"ל ישמחו ביו"ט שני שלהם כמו ביו"ט ראשון, חשיב שפיר כבישול במועד לצורך יו"ט. [הובא גם ב"שמירת שבת כהלכתה" (ח"ב פס"ו הערה כ"ז, וע"ש)].